

стості — в соціальному, інтелектуальному і психологічному аспектах, її внутрішня свобода і здатність активно підключатися до різноманітних сфер діяльності;

- в економічній сфері серед ознак розвиненості громадянського суспільства є створені на ініціативній основі численні підприємства недержавного сектора — з приватними і колективними формами власності;

- у соціальній сфері серед таких показників виокремлюються: існування недержавних засобів масової інформації, а також механізмів вияву, формування і вираження суспільної думки з метою вирішення соціальних конфліктів, розвиненість форм самоврядування, суспільних організацій та рухів;

- у політичній сфері на користь розвиненості громадянського суспільства можуть служити різноманітні суспільно-політичні об'єднання, партії та рухи, чия діяльність спрямована на захист прав та свобод громадян, а також на збереження базових принципів демократії;

- і, нарешті, в духовній сфері розвиненість громадянського суспільства визначається: свободою думки, слова, совісті, існуванням механізмів для їх реалізації, для забезпечення можливостей самовираження особистості, її духовного розвитку з метою їх самостійного та самодіяльного об'єднання в інтересах розвитку науки, культури і творчості.

УДК 316.42(477)

Г. В. Лукашова

СУЧАСНА УКРАЇНА: ЗМІНА ПАРАДИГМИ У ФОРМУВАННІ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Нові суспільно-економічні і духовні реалії України ясно вказують на неможливість ефективного просування нашої держави на шляху до правової, соціальної, демократичної держави без зміни парадигми у формуванні громадянського суспільства. Зростання значення у сучасному світі ідей, принципів, теорій демократії, гуманізму, прав та свобод людини та громадянина, подальший розвиток процесу демократизації політичної системи українського суспільства призвели до актуалізації цієї проблеми. Події грудня 2004 року перетворили «громадянське суспільство» з предмета абстрактно-логічного мислення в предметно-практичне знання, в першочергове завдання внутрішньої та зовнішньої політики України [1, 6].

Слід визначити, що поняття «парадигма» широко використовується у правовій літературі. Воно було визначено ще у 60-ті роки минулого сторіччя американським ученим Т. Куном: «Під парадигмами я розумію визнані усіма досягнення, які протягом деякого часу дають суспільству модель постановки проблем та їх вирішення» [2, 11]. Він не тільки розширив поле дослідження

за рахунок аналізу стадій з'явлення нового знання, але фактично розповсюдив закони наукових революцій на макрополітичні процеси: «Генетичний аспект аналогії між політичним та науковим розвитком не підлягає ніякому сумніву» [2, 129].

Отже, парадигму необхідно визначати у єдності двох сторін — «механізму» наукової революції та інструментарію якісної трансформації суспільства. Таким чином процес з'явлення нового знання «знімає» кризу політичної системи, внутрішні ресурси якої вичерпані і яка не має іншої альтернативи як адаптація до нових виникаючих економічних, культурно-психологічних та геополітичних реалій. Саме соціально-історичний досвід, інституціональні особливості громадянського суспільства, правова культура громадян і т. д. становлять складну ієрархію факторів, що постійно впливають на політичні відносини [3].

Процес становлення громадянського суспільства в Україні, країні «пізнього старту», відбувається у ритмі форсованої модернізації соціально-економічної сфери з синхронним формуванням адекватних політичних та суспільних інститутів.

Але нова система організації органів державної влади в Україні так само далека від інтересів виборців, як і системи колишнього уряду. Призначена, щоб покласти кінець існуючій в країні «хімерній» системі з сильним президентом, «безвідповідальною» Радою та безвладним урядом, реформа під виглядом демократизації та розмежування повноважень гілок влади фактично цементує клановий характер української політики. Навіть звільнившись від диктату президента, прем'єр-міністр не зможе проводити самостійний курс, оскільки члени його кабінету будуть наврядки підпорядковуватися кланам — партіям, які їх висунули [4]. На наш погляд, це пов'язано з тим, що повної зміни правлячої еліти, на жаль, ще не відбулось. Для чіткого визначення принципів виходу країни з кризи потрібна націоналізація, коректна теоретична та практична рецепція світового досвіду суспільного розвитку та державного становлення відповідно до української дійсності [1, 9].

Так, цікавим є досвід Чехії, де «одним з основних джерел формування нової політичної еліти була “революційна вулиця”, а більш точно — робітники, службовці, представники творчої інтелігенції... з'єднуючим принципом яких було заперечення колишнього режиму та неприймання колишніх лідерів країни... Відсутність у них досвіду політичної та державної діяльності розглядалася скоріше як плюс, ніж мінус» [5].

Уособленням такої «непрофесійної» еліти став В. Гавел, драматург, вчорашній дисидент та політв'язень. Своїм головним завданням як голова держави він вважав внесення в практичну політику морального начала, гуманізму, загальнолюдських цінностей. Згодом в одному з інтерв'ю він так сформулював свої уявлення про функції президента: він «повинен бути не просто символічною фігурою, яка стоїть на чолі держави, але й відігравати важливу роль в рамках конституційної системи, а крім того, в доповнення до своїх правових функцій, володіти особливим політичним та духовним впливом... Це особистість чи,

скоріше, інститут, який має весь час нагадувати громадянам про фундаментальні цінності, на яких будується держава». Місія морального лідера нації перетворює президента в свого роду зв'язуючу ланку між державою та громадянським суспільством [6].

Сучасний етап державного становлення України характеризується активністю елементів громадянського суспільства. З'явився громадянський форум, в рамках якого об'єдналися студенти, політично активні громадяни і т. д. Але на даний час він має аморфний характер. І тут теж потрібно звернутися до досвіду сусідньої держави. А саме, при подібних обставинах у Чехії громадянський форум став перешкодою на шляху формування нових політичних організацій та державних установ, з одного боку, та саморозвитку осередків громадянського суспільства — з іншого [6].

Становлення громадянського суспільства в Україні — довгострокове завдання, вирішення якого залежить від безлічі факторів і умов. Незважаючи на кризову ситуацію, що склалася в країні, весь хід здійснюваних нині реформ веде, у кінцевому підсумку, до досягнення зазначеної мети. І хоча Україна зробила крок від пострадянської автократії назустріч парламентаризму, вона ще знаходиться на початку прямування до реальної демократії.

Література

1. Розова Т. В., Барков В. Ю. Специфіка становлення громадянського суспільства в Україні: Монографія. — Одеса: Юрид. з-ра, 2003.
2. Куп Т. С. Структура наукових революцій. — М., 1975.
3. Володип А. Г. Смена парадигмы: гражданское общество и политика в России // Полис. — 1998. — № 6. — С. 92.
4. Кынев А. В. Эффекты «майдана»: политическая система Украины после кризиса 2004 г. // Полис. — 2005. — № 1. — С. 63.
5. Щербак Ю. Политические силы чехословацкой революции // Международный исторический журнал. — 2000. — № 7. — С. 9.
6. Шамов Я. В. Гражданское общество и правящая элита в переходный период: чешский вариант // Полис. — 2001. — № 3. — С. 153.

УДК 161/162

Л. М. Сумарокова

ПРО ПОНЯТТЯ ФОРМИ У СУЧАСНІЙ ЛОГІЦІ

Відразу уточнимо, що поняття форми не розробляється у власно логічних теоріях; це предмет вивчення філософії логіки, подібно до того, як поняття числа — предмет вивчення філософії математики, а поняття права — предмет філософії права. Проте ані філософія логіки, ані філософія математики, ані філософія права не розвиваються автономно від відповідних теоретичних сфер і, що особливо важливо, від практичної діяльності, що реалізує теоретичне знання, випробовує його і з боку істинності, і з боку повноти, і з боку послідовності,

© Л. М. Сумарокова, 2005